

Zakład Pascala
– argumentacja i działanie

dedykuję Żonie i Dzieciom

NR 3413

Marek Wójtowicz

Zakład Pascala – argumentacja i działanie

Redaktor serii: Studia i Materiały Wydziału Teologicznego
Józef Budniak

Recenzent
Ireneusz Ziemiński

Spis treści

Wstęp	9
Rozdział pierwszy	
Co nazywamy zakładem Pascala?	13
1. Charakterystyka twórczości Pascala	15
2. Antropologiczne i teologiczne poglądy Pascala	23
3. 451. fragment Myśli	33
4. Recepcja zakładu Pascala	44
5. Różne wersje zakładu Pascala	53
Rozdział drugi	
Człowiek w obliczu decyzji	69
1. Czy istnieje Bóg?	71
2. Nierozstrzygalność problemu istnienia/nieistnienia Boga	82
3. Możliwe postawy wobec problemu istnienia/nieistnienia Boga	97
4. Następstwa decyzji	108
Rozdział trzeci	
Matematyczny i etyczny aspekt zakładu	123
1. Rachunek probabilistyczny	125
2. Zarzuty wobec ZP związane z prawdopodobieństwem istnienia Boga	138
3. Zarzuty wobec ZP związane z zastosowaniem zasady dominującej wartości oczekiwanej	148
4. Inne zarzuty o charakterze matematycznym	159
5. Wątpliwości etyczne	167
Rozdział czwarty	
Konsekwencje założenia się o istnienie Boga	175
1. Zakładanie się jako akt wiary	177
2. Reżim Pascala	181
3. Różne interpretacje reżimu Pascala	189

Rozdział piąty

Struktura i poprawność zakładu Pascala	205
1. Proponowana interpretacja zakładu	207
2. Zagadnienie poprawności zakładu	217
3. Implikacje filozoficzne	224

Rozdział szósty

Zakład Pascala jako źródło inspiracji	231
1. Modyfikacje kontestujące zakład	233
2. Modyfikacje doskonalące zakład	243
3. Zastosowania zakładu	251

Zamiast zakończenia	263
-------------------------------	-----

Bibliografia	265
------------------------	-----

Indeks osobowy	275
--------------------------	-----

Summary	281
-------------------	-----

Résumé	283
------------------	-----

Zusammenfassung	285
---------------------------	-----

Wstęp

Dzieje teologii naturalnej, czy też bardziej współcześnie: dzieje filozofii religii, sięgają czasów starożytnych. Najdawniejsi myśliciele częściej podejmowali refleksję nad naturą Boga, nad Jego przymiotami i działaniem, natomiast później na pierwszy plan wysunęła się kwestia Jego istnienia. W wiekach średnich teologia naturalna przeżywała swój złoty okres, wtedy też sformułowano najważniejsze argumenty dowodzące tezy „Bóg istnieje”. Mimo że filozofowie późniejszych epok koncentrowali swoje badania zazwyczaj wokół innej tematyki, namysł nad bytem absolutnym, nieuwarunkowanym, nigdy nie został całkowicie zmarginalizowany.

Treść niniejszej książki dotyczy zakładu Pascala – zagadnienia reprezentującego właśnie nowożytną filozofię religii. Jest to jedna z najbardziej oryginalnych, a ponadto prostych koncepcji w dziejach humanistyki. Od blisko trzystu pięćdziesięciu lat nieodmiennie wywołuje ona żywe reakcje nie tylko specjalistów od teologii naturalnej czy w ogóle naukowców, ale także wielu osób nieobojętnych na najistotniejsze dylematy ludzkiej egzystencji. Popularność podejmowania dyskusji o zakładzie, jak to niestety nagminnie ma miejsce w tego typu sytuacjach, nie idzie jednak w parze z rzetelną znajomością omawianej problematyki. Wyjątkowo często formułowano bowiem pochopne opinie, pozytywne i negatywne, na temat znaczenia i poprawności propozycji francuskiego filozofa bez podjęcia koniecznego wysiłku ukierunkowanego na jej należyte zrozumienie.

Pierwszym i zasadniczym celem poczynionych badań stał się zatem możliwie precyzyjny opis idei przedstawionej przez Blaise'a Pascala w *Myślach*. Innymi słowy, głównym problemem badawczym było ustalenie – w świetle analizy tekstów francuskiego filozofa oraz literatury przedmiotu – właściwej formuły i sensu zakładu. Hipotezą, która wymagała weryfikacji, było przypuszczenie, że standardowe interpretacje wywodu Pascala zawierają nieścisłości, a być może nawet i poważne błędy. W przypadku pomyślniej realizacji tego etapu zaplanowano podjęcie kolejnych problemów badawczych: kwestii poprawności zakładu oraz jego znaczenia dla współczesnej refleksji filozoficznej.

Sposób filozofowania, którym posłużono się w rozważaniach przedstawionych w niniejszej pracy, najlepiej określa słowo „analityczny”. Użycie tej nazwy wymaga szerszego komentarza oraz stosownego uszczegółowienia. Deklaracja stosowania analitycznego podejścia w badaniach filozoficznych kieruje uwagę ku jednemu z najważniejszych współczesnych nurtów tej dyscypliny naukowej, ku filozofii analitycznej. Zarazem jednak deklaracja ta niekoniecznie oznacza akceptację jakiegoś określonego zbioru twierdzeń ontologicznych, epistemologicznych czy antropologicznych. Specyfiką filozofii analitycznej jest bowiem mnogość i różnorodność identyfikowanych z nią stanowisk, w ramach których mieszczą się także poglądy wzajemnie sprzeczne (na przykład idealizm i realizm czy spirytualizm i materializm).

O analitycznym charakterze zawartych w pracy badań świadczy zastosowana w nich metoda. To ona zresztą, zdaniem wielu komentatorów, stanowi najważniejszy wspólny mianownik całej filozofii analitycznej¹. Podjęte rozważania najbliższe są klasycznej analizie pojęciowej, której celem jest ujawnianie znaczeń formułowanych przez filozofów tez. Argumentacja Pascala, już choćby z powodu jej lakoniczności, a zarazem i wieloaspektowości, bez wątpienia potrzebuje tego zabiegu. Niektóre szczegółowe zagadnienia wymagały dodatkowo uwzględnienia wymiaru historycznego, gdyż rozumienie ich przez autora *Mysli* i współczesnego odbiorcę istotnie się różni.

Należy jednak zaznaczyć, że stosowanie analizy pojęciowej nie jest tożsame z ograniczeniem się do badania języka. Możliwie precyzyjne wydobycie sensu tkwiącego w tezach filozoficznych, w tym wypadku wyrażających zakład Pascala, powinno stać się punktem wyjściowym do rozstrzygnięcia zawartych w nich problemów. Tym niemniej przedstawione w książce rozważania z założenia cechować miała charakterystyczna dla filozofii analitycznej wstrzemięźliwość w rozwijaniu dygresji i interpretowaniu nasuwających się, ale odbiegających od głównego

---

¹ „Jedność filozofii analitycznej nadaje niespecyficzny dla niej przedmiot – pisze Tadeusz Szubka, przybliżając poglądy Arthura Papa – gdyż takiego ona nie ma, lecz metoda analizy, która nie prowadzi do odkrycia nowych prawd o świecie, lecz rozjaśnienia to, co już o świecie skądinąd wiemy”. T. SZUBKA: *Filozofia analityczna. Koncepcje, metody, ograniczenia*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2009, s. 21.

nurtu badań, kwestii z zakresu filozofii religii, antropologii czy teorii poznania. Realizacja tego samoograniczenia się, wobec rozmachu i wieloznaczności tekstów francuskiego myśliciela, nie była zadaniem łatwym.

O filozofii Pascala, w tym także o zakładzie, pisano wielokrotnie. Wystarczy wymienić klasyczne prace Leona Brunschvicga, Louisa Lafumy, Étienne'a Gilsona, Luciena Goldmanna czy Henriego Gouhiera. Rezultaty ich badań, jakkolwiek doniosłe i interesujące, zostały jednak w niniejszej monografii niemal całkowicie pominięte. Stało się tak z określonych powodów. Prace te zawierają interpretację poglądów Pascala – co jest typowe dla filozofii kontynentalnej – w świetle przyjętych uprzednio określonych założeń ontologicznych i epistemologicznych (tomistycznych, kartezjańskich, marksistowskich). Ponadto z reguły nie podkreśla się w nich specyfiki zakładu, ale komentuje w szerszym kontekście antropologicznych lub religijnych przekonań francuskiego filozofa. Również wybór podejścia analitycznego znacznie ograniczył zakres branych pod uwagę publikacji, zarówno pod względem czasu ich wydania², jak i języka, w którym zostały napisane – dominują prace w języku angielskim.

Analizy przedstawione w niniejszej monografii są zbieżne z najczęściej obecnie stosowanym sposobem prowadzenia badań nad zakładem Pascala, który można zauważyć w dorobku takich autorów, jak Ian Hacking, Nicholas Rescher, Jeff Jordan czy Alan Hájek. Charakteryzuje go, obok zaznaczonego już braku odniesienia do prac francuskojęzycznych, także sięganie do kontekstów pozafilozoficznych i pozateologicznych: matematycznych, z zakresu teorii decyzji i teorii gier.

Warto dodać, że nad zakładem Pascala nie prowadzono jak dotąd w naszym kraju systematycznych badań, chociaż wielu wybitnych polskich filozofów zgłębiało inne zawarte w *Myślach* zagadnienia. Nie licząc niewielkiej przedwojennej książki Jerzego Burzyńskiego *Przyzwyczajenie i jego rola w religii według „Myśli” Pascala*, nie powstało dotychczas w języku polskim żadne dzieło w pełni poświęcone zakładowi.

Pierwszy rozdział niniejszej książki ma charakter wprowadzający w zasadniczą problematykę całości pracy. Kończy się on sformułowa-

---

² Filozofia religii w ujęciu analitycznym liczy sobie nie więcej niż kilkadziesiąt lat, por. W. HASKER: *Analytic Philosophy of Religion*. In: *The Oxford Handbook of Philosophy of Religions*. Ed. W.J. WAINWRIGHT. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 421–446.

niem zakładu Pascala w wersji, wokół której najczęściej toczą się dyskusje na jego temat. W dwóch kolejnych rozdziałach wersja ta została gruntownie przeanalizowana: najpierw jej elementy filozoficzno-teologiczne, a następnie – matematyczne i etyczne. Czwarty rozdział zawiera krytyczne omówienie tej części idei Pascala, w wielu interpretacjach całkowicie pomijanej, która dotyczy sfery praktycznych działań człowieka do idei tej przekonanego. W następnym rozdziale przedstawione zostały wyniki przeprowadzonych badań. Po ukazaniu adekwatnej, w świetle dokonanej analizy, postaci zakładu Pascala przedyskutowano problem jej poprawności oraz jej filozoficznego znaczenia. W ostatnim rozdziale zaprezentowano rozmaite próby doskonalenia pierwotnej wersji pomysłu francuskiego myśliciela oraz przykłady zastosowania zakładu do rozwiązywania różnego typu problemów decyzyjnych.

W kilku słowach pragnę podziękować osobom, których komentarze były dla mnie bardzo pomocne w trakcie prac nad tekstem i istotnie wpłynęły na jego ostateczny kształt. Trudno mi przecenić wartość uwag Księdza dr. hab. Antoniego Bartoszka z Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego, a zwłaszcza tych, które dotyczyły zagadnień teologicznych. Z kolei konsultacje z Panem dr. Marianem Podhorodyńskim z Instytutu Matematyki UŚ pozwoliły mi uzupełnić moje braki z zakresu podstaw królowej nauk i poczuć się pewniej w zakresie problematyki probabilistycznej. Podniesieniu merytorycznego poziomu monografii znakomicie przysłużyła się także recenzja wydawnicza Pana prof. dr. hab. Ireneusza Ziemińskiego zawierająca wiele cennych uwag i sugestii. Ogromnie dziękuję również mojej żonie, Annie, której cierpliwość i wyrozumiałość wystawiane były podczas pisania książki na ciężką próbę.

Indeks osobowy

- Abraham 74, 79, 211
Agar Nicholas 258–259, 265
Ajdukiewicz Kazimierz 72, 82, 265
Akwinata, zob. Tomasz z Akwinu
Anzelm z Canterbury 76–77, 233, 267, 269
Armour Leslie 29, 51, 265
Aronson Elliot 196, 201, 265
Augustyn 30, 32, 93, 110
- Bacon Francis 26
Ballard Ernest G. 105, 269
Bangalore Sripal 256, 270
Baran Bogdan 242, 273
Barczyński Kamil 236, 265
Bartoszek Antoni 12, 26, 273
Baszniak Tadeusz 52, 249, 269
Bayes Thomas 130
Béguin Albert 18, 265
Belnap Nuel 83
Berlin Isaiah 202
Bernoulli Daniel 149, 164
Bernoulli Jakub 130
Berry Alvin F. 240, 265
Bohr Niels 160
Borkowska (-Szuba) Ada 18, 44, 126, 265, 267
Born Max 160
Bornstein Benedykt 71, 269
Borzym Stanisław 226, 265
Brun Jean 15–16, 21, 23, 91, 96, 265
Brunschvicg Léon 11, 20, 34, 263
Buber Martin 173–174, 265
Burzyński Jerzy 12, 190–194, 265
- Carter Alan 236, 265
Chevalier Jacques 18–21, 31, 33–35, 142, 265
Chodorowska-Kłosińska Agnieszka 15, 91, 265
Chwedeńczuk Bohdan 51, 75, 171, 269
Cichowicz Stanisław 44, 126, 267
Clifford William K. 171–172, 265
Cohen Gerald Allan 201–202
Comte August 169, 272
Connor James A. 15, 79, 126, 173, 265
Copleston Frederick 91, 266
Cramer Gabriel 164
Czernecki Roman 102, 267
- Dawkins Richard 51–52, 112, 130, 172, 266
Descartes René (Kartezjusz) 15–16, 23, 25–26, 28, 85, 91, 99, 125–126, 179, 201, 266, 269
Diderot Denis 47–49, 74–76, 167, 242, 266
Dobrzycki Stanisław 126, 268
Doktór Jan 174, 265
Drozdowicz Drozdowicz 29, 266
Duff Anthony 151–152, 266
Duhem Pierre 140
Duncan Craig 146, 266
Dybeł Katarzyna 19, 266
Dzieża Wiesława 260, 271
- Ęaswaran Kenny 156–157, 266
Eaton Dennis R. 256–257, 266
Einstein Albert 160, 269

- Elster Jon 52, 266
Epiktet 27
- Faugère Armand-Prosper 20
Feinberg Joel 111, 269
Fenrychowa Janina 92, 270
Fermat Pierre 17, 126, 135
Finetti Bruno de 161
Fishburn Peter C. 162, 164, 266–267
Fouke Daniel C. 16, 267
Frankl Viktor E. 102, 267
Franklin James 45, 50, 234, 267
- Galewicz Włodzimierz 103, 218, 267–268
Garber Daniel 184, 196–197, 199–203, 264, 273
Gaunilon 233
Gigilewicz Edward 31
Gilson Étienne 11
Ginet Carl 178, 267
Głaz Stanisław 182, 223, 249, 270, 272
Goldmann Lucien 11, 72, 140
Gomułka Jakub 250, 273
Gouhier Henri 11, 263
Granat Wincenty 50, 267
Grobler Adam 49, 103, 189, 234, 267–268
Gromczyński Wiesław 43–44, 140, 267
Gryglewicz Feliks 266
Grzegorzewski Przemysław 133–134, 267
Grzesik Tadeusz 76, 267
Guitton Jean 44, 46, 126, 129, 267
Guja Jowita 250, 273
Gustason William 75, 161–162, 234–236, 267
- Hacking Ian 11, 33, 35, 40–41, 45–46, 54–55, 57–59, 62–63, 66, 195–196, 257–258, 263, 267
Hájek Alan 11, 54, 57, 66–67, 76, 138, 140–147, 152–154, 158, 161, 243–244, 263, 267–268, 273–274
Hammond Nicholas 16, 82, 266–268, 272
Hartman Jan 99, 179, 269
Hartwig Julia 47–48, 75, 266
Hasker William 11, 268
Hegel Georg W. 72
Heisenberg Werner 160
Hempel Jan 190, 268
Hildebrand Dietrich von 93, 268
Hiob 250–251
Hoens Dominiek 96, 268
Howard-Snyder Daniel 89, 273
Howells Bernard 34–35, 37, 40–41, 268
Hryniewicz Waclaw 119, 268
Hume David 179, 268
Husserl Edmund 92, 218, 268
Huyghens Christian 17
- Izaak 74, 79, 211
- Jabłoński Przemysław 112, 223, 250, 273
Jakub 74, 79, 211
Jakubowski Jacek 130, 132, 268
James William 49–50, 102–104, 159, 167, 179, 189–190, 233–234, 245–250, 257, 267–269, 273
Janseniusz 30–31, 187
Jezus 17, 22, 28, 74, 78–79, 109, 121, 211, 216, 219, 240, 248
Johnson Alan R. 252–253, 268
Jordan Jeff 11, 35, 49–51, 54, 57, 63, 65–67, 74–75, 89, 133, 149–151, 154,

- 164, 167, 169, 171, 234, 244–247, 249–250, 263, 267–268, 270–273
- Juszkiewicz Adolf P. 126, 268
- Kaluszka Marek 149, 269
- Kania Ireneusz 30, 91, 185, 217, 263, 269
- Kant Immanuel 71, 140, 169, 269
- Kartezjusz, zob. Descartes René
- Kempa Jacek 76, 269
- Kierkegaard Sören 105, 269
- Kleopatra 19
- Kohelet 30
- Kořakowski Leszek 30–32, 36–37, 44, 52, 91, 110, 185, 198, 217, 248–249, 263, 269, 271
- Komar Włodzimierz 160, 272
- Konorska Łucja 82, 271
- Konorski Bolesław 82, 271
- Kowalczyk Kowalczyk 50, 98, 269
- Koźbiał Jan 93, 268
- Krajewski Janusz 121, 271
- Krawcovicz Barbara 104, 190, 248, 269
- Król-Fijewska Maria 195, 269
- Kuczkowski Stanisław 98, 223, 249, 269
- Kumar Manjit 160, 269
- Kurzweil Ray 258–259, 265
- Kwiatkowski Wincenty 22, 269
- Lacan Jacques 242
- Lachelier Jules 104–105, 269
- Lafuma Louis 11, 20, 34, 263
- Laplace Pierre Simon de 133
- Leibniz Gottfried W. 15, 46, 50, 154
- Levy Neil 259, 269
- Locke John 45, 179
- Lubańska Stefania 87–88, 140, 269
- Lycan William G. 111, 269
- Łukaszyk Romuald 31
- Mackie John L. 51, 75–76, 112, 171, 269
- Marciszewski Witold 91, 270
- Marczuk Barbara 19, 266
- Maritain Jacques 92, 270
- Martin Michael 75, 113, 172, 237–240, 270
- Maryniarczyk Andrzej 74, 271, 273
- Marzęcki Józef 91, 266
- Maykowska Maria 92, 270
- McClennen Edward F. 54, 162, 270
- Mesnard Jean 263
- Messerli Franz H. 256, 270
- Millican Peter 237, 270
- Molenda Andrzej 249, 270
- Montaigne Michel de 23, 27
- Monton Bradley 155–158, 266, 270
- Moore George E. 167
- Morawska Anna 118, 271
- Morawski Józef 102, 267
- Moser Paul K. 89, 273
- Odźga Roman 44, 270
- Oppy Graham 76, 140, 237, 270
- Orcibal Jean 35
- Østerdal Lars P. 155, 270
- Panufnik Maciej 52, 249, 269
- Pap Arthur 10
- Pascal Blaise *passim*
- Paweł 37, 93
- Pawłowski Tadeusz 83, 270
- Pirron 23, 27
- Platon 92, 125, 270
- Płużański Tadeusz 16, 72, 226, 271
- Podhorodyński Marian 12
- Prokop Jan 19, 266

- Quine Willard V.O. 202
- Radzicki Józef 196, 265
- Rahner Karl 118, 271
- Ramsey Frank P. 161
- Ratzinger Joseph 260–262, 271
- Rector Sheila M. 257, 266
- Rescher Nicholas 11, 51, 64–65, 140, 216–217, 228, 271
- Robertson Steven 156–157, 271
- Rogoziński Julian 47, 75, 266
- Rusecki Marian 22, 271
- Russell Bertrand 115
- Rutowski Tadeusz 249, 271
- Ryle Gilbert 202
- Sacha-Piekło Małgorzata 112, 223, 250, 273
- Sartre Jean-Paul 120–121, 271
- Schejbal David 252, 271
- Scheler Max 102
- Schellenberg John 88, 271
- Schlesinger George 111, 154–155, 269, 271
- Schopenhauer Arthur 81–82, 271
- Schriftman Jacob 250–251, 271
- Schrödinger Erwin 149
- Searle John 258–259
- Sellier Philippe 20, 34
- Seweryńska Urszula 160, 269
- Seweryński Mariusz 160, 269
- Shafer-Landau Russ 111, 269
- Shaw David 254, 271
- Sidorek Janusz 92, 268
- Sitko Dariusz 26, 273
- Skarga Barbara 169, 272
- Sobel Jordan H. 66, 272
- Socha Paweł 112, 223, 250, 273
- Soiński Borys J. 182, 223, 272
- Sokrates 89
- Sorensen Roy A. 234, 272
- Spinoza Baruch 25, 84, 125–126, 179
- Steinberg Jonathan S. 256, 270
- Steiner Prudence L. 46, 272
- Stewart Ian 160, 272
- Steup Matthias 178, 267
- Stone Jim 255–256, 272
- Strowski Fortunat 263
- Sukiennicka Wanda 44, 126, 267
- Swinburne Richard 76, 130, 272
- Szostkiewicz Adam 132, 272
- Sztencel Rafał 130, 132, 268
- Szubka Tadeusz 10, 272
- Szwajcer Piotr J. 52, 112, 130, 266
- Szymik Jerzy 262, 272
- Tabarrok Alexander 154–155, 162, 272
- Tales 125
- Tatarkiewicz Władysław 28–29, 90–91, 272
- Tazbir Mieczysław 17, 19–20, 72, 270, 272
- Temkin Larry 254, 272
- Tempczyk Michał 160, 272
- Tillich Paul 132, 272
- Toeplitz Karol 105, 269
- Tomasz z Akwinu (Akwinata) 77, 180
- Unwin Stephen D. 130, 272
- Varelius Jukka 255–256, 272
- Villars Abbé de 45, 47
- Vineberg Susan 161, 272
- Voltaire (Wolter) 20, 46–47, 52, 159, 272
- Wainwright William J. 11, 89, 268, 273
- Wartenberg Mściśław 169, 269

- Wielgus Stanisław 30
Wittgenstein Ludwig 89
Wojciechowska Wanda 201, 266
Wojtyła Karol 185, 200, 273
Wojtysiak Jacek 76, 219, 273
Wolter, zob. Voltaire
Wójtowicz Marek 25–26, 92, 144, 179,
239, 242, 250, 273
Wróbel Szymon 26, 92, 273
Wszolek Stanisław 91, 217, 273
Wulff David M. 112, 223, 250, 273
- Yao Siu-Sun 256, 270
- Zdybicka Zofia J. 74, 273
Ziemiński Ireneusz 12, 100, 273
Znamierowski Czesław 179, 268
- Żelazna Jolanta 203, 273
Żeleński (Boy) Tadeusz 17–18, 72, 131,
142, 177, 209, 234, 265, 270, 272
Žižek Slavoj 242, 273
Życiński Józef 210, 273

Marek Wójtowicz

Pascal's Wager: Argumentation and Functioning

Summary

The central topic of the following monograph is, as the title itself might indicate, Pascal's Wager. This argument, proposed in his *Pensées (Thoughts)*, constitutes one of the most profound ideas of the French philosopher. It is, however, heavily contested and discussed up until this day. The contemporary reflection on the Wager touches upon not only the conventional philosophical and theological dimensions, but also the rarely noticed mathematical or decision-making aspects. The monograph presents a comprehensive background for Pascal's argument, foregrounding it in the context of Pascal's biography as well as his anthropological and religious views. Moreover, the monograph touches upon the most significant – usually extremely critical – comments on the Wager which have been formulated over the last 350 years.

Research presented in the monograph focuses upon the contents of the 451st passage of *Pensées*. In this study, the “canonical” version of the Wager – usually considered to be the most faithful to Pascal's intent by his commentators – becomes the subject of detailed and critical analysis. The discussion concerns the particular claims comprising Pascal's argumentation, which are of varied and diverse character. The strictly philosophical inquiries are connected with philosophy of religion (particularly with the analysis of the stance advocating the lack of possibility of solving the problem of God's existence or nonexistence) as well as ethics (numerous objections to the Wager are ethical in nature), while the theological inquiries focus on the possible outcomes of wagering whether or not God exists as well as the issue of faith. Moreover, a considerable part of the monograph is devoted to research concerning the mathematical, probabilistic side of Pascal's argument as well as decision-making in uncertain conditions.

The characteristic feature of the interpretation of Pascal's Wager presented in the monograph is the focus on the last, usually completely disregarded, part of the argument. It discusses actions that – according to Pascal – should be undertaken by a person convinced of the validity of the assumption that God exists.

This addendum significantly affects the totality of Pascal's concept. This new interpretation of the Wager is analysed according to the validity of reasoning as well as the philosophical consequences.

The later parts of the monograph discuss the extent of impact of Pascal's argument, both in relation to philosophy and religion and outside of that relation. That impact remains incredibly varied. There have been numerous attempts at both undermining the Wager once and for all as well as perfecting its original argument in order to successfully refute the objections raised against it both in the past and nowadays. Moreover, numerous concepts openly draw from the argument proposed in *Pensées* in order to resolve various problems concerning decision-making with regard to bioethics, ecology, medicine, and psychotherapy.

Marek Wójtowicz

Pari de Pascal – argumentation et action

Résumé

La question centrale présentée dans le livre est, conformément au titre, le pari de Pascal. Cette argumentation incluse dans *les Pensées* constitue une des plus importantes idées du philosophe français. En plus, elle est toujours une question vivement discutée. La réflexion contemporaine sur le pari concerne aussi bien la dimension philosophico-théologique, qui en est typique, que les aspects mathématiques – rarement aperçus auparavant – relatifs aux procédés décisifs. Dans la monographie, on a montré un large fond de la déduction de Pascal tout en la situant dans le contexte de la biographie et des convictions anthropologiques et religieuses de l'auteur des *Pensées*. On a examiné aussi les plus importants commentaires au pari, d'habitude très critiques, qui étaient formulés au cours de trois cent cinquante ans passés.

Les recherches présentées dans la dissertation se concentrent autour des idées incluses dans le fragment 451 des *Pensées*. À une analyse détaillée et critique est soumise la version « canonique » du pari – que les commentateurs considèrent d'habitude comme celle qui rend le plus fidèlement la conception de Pascal. Les réflexions concernent d'autres thèses formant l'argumentation tout entière. Elles ont un caractère différent. Les spéculations strictement philosophiques se lient à la philosophie religieuse (y compris particulièrement à l'analyse du point de vue constatant le manque de possibilité de résoudre le problème de l'existence / l'inexistence de Dieu) et à l'éthique (plusieurs objections formulées contre le pari sont effectivement de nature éthique) ; en revanche, les spéculations théologiques se lient aux conséquences possibles du pari pour ou contre l'existence de Dieu ou à la problématique concernant la foi. Beaucoup de place occupent aussi les recherches relatives à l'aspect mathématique, probabiliste, du raisonnement du philosophe français ainsi qu'aux procédés décisifs dans les conditions de l'incertitude.

Ce qui constitue la spécificité de l'interprétation du pari de Pascal présentée dans ce livre, c'est bel et bien une forte accentuation de sa dernière partie, qui est d'ailleurs souvent complètement laissée de côté. Sa substance est constituée

des actions qui – selon l’auteur des *Pensées* – devraient être entreprises par une personne persuadée de la justesse du pari pour l’existence de Dieu. Cet accomplissement influence considérablement la forme globale de la conception du philosophe français. La nouvelle présentation du pari est analysée sur le plan de la justesse du raisonnement et des conséquences philosophiques.

Les dernières parties de la monographie démontrent l’étendue des impacts contemporains de l’idée de Pascal : aussi bien à l’intérieur de la philosophie religieuse que sans aucun rapport avec elle. Leur caractère est diversifié. Il ne manque pas de tentatives visant à falsifier définitivement le pari, et en même temps des tentatives visant à perfectionner sa forme primitive dans le dessein de réfuter les objections formulées contre ce pari jadis et aujourd’hui. Il y a aussi beaucoup de conceptions qui recourent ouvertement au raisonnement des *Pensées* dans l’objectif de résoudre différents problèmes relatifs à la problématique concernant la prise de décisions dans les questions bioéthiques, écologiques, médicales et psychothérapeutiques.

Marek Wójtowicz

Pascalsche Wette – Argumentation und Wirkung

Zusammenfassung

Das Hauptthema des Buches ist, dem Titel nach, die Pascalsche Wette. Die in den *Gedanken* (*Les Pensées*) enthaltene Argumentation ist eine der gewichtigsten und immer noch viel diskutierten Ideen des französischen Philosophen, Blaise Pascal. Heutzutage wird die Wette sowohl hinsichtlich des philosophisch-theologischen Ausmaßes als auch der früher kaum ersichtlichen mathematischen oder mit den Entscheidungsprozessen verbundenen Aspekten. In vorliegender Monografie schildert der Verfasser den ganzen Hintergrund von der Pascalschen Ausführung, indem er seine Biografie und anthropologische und religiöse Ansichten des Autors von *Gedanken* darstellt. Er bespricht auch die wichtigsten, innerhalb von dreieinhalb Jahrhunderten formulierten meistens sehr kritischen Kommentare zu der Wette.

Die in der Monografie angeführten Forschungen konzentrieren sich auf die in der 451. Passage der *Gedanken* ausgedrückten Inhalte. Einer detaillierten kritischen Einschätzung wurde die „kanonische“ Version der Wette unterzogen, die von den Kommentatoren als solche betrachtet wird, die Pascalsche Intentionen wortgetreu wiedergibt. Die Überlegungen betreffen aufeinander folgende Behauptungen aus denen die ganze Argumentation besteht. Sie haben verschiedenen Charakter. Strikt philosophische Forschungen sind mit der Philosophie der Religion (darunter besonders mit der Analyse der Behauptung, dass es nicht möglich sei zu entscheiden, ob der Gott existiert oder nicht) und mit der Ethik verbunden (viele Vorbehalte gegen die Wette haben gerade einen ethischen Charakter); theologische Forschungen dagegen haben mit möglichen Folgen der Wette für oder gegen das Dasein Gottes und mit der Glaubensproblematik zu tun. Viel Platz nimmt auch die Erforschung der mathematischen, probabilistischen Seite der Ausführungen des französischen Philosophen und der Entscheidungsprozesse bei Ungewissheit.

Es ist für die hier präsentierte Auslegung des Pascalschen Wette kennzeichnend, dass man ihre letzte, oft übergangene Passage hervorhebt. Den Kern von

der Passage bilden Bemühungen, die – so der Verfasser der *Gedanken* – von einer Person unternommen werden sollten, die von dem Dasein Gottes absolut überzeugt ist. Solch eine Ergänzung hat einen starken Einfluss auf die Form der ganzen Konzeption Pascals. Neue Auffassung der Wette wird hinsichtlich der Überlegungskorrektheit und der philosophischen Folgen untersucht.

Die letzten Teile der Monografie zeigen das ganze Ausmaß der Auswirkung von der Pascalschen Idee heutzutage: sowohl im Bereich der Philosophie der Religion als auch abgesehen davon. Diese Auswirkungen sind verschieden. Es fehlt nicht an den Versuchen, die Wette zu fälschen, als auch deren primäre Form zu perfektionieren, um die der Wette früher und gegenwärtig gestellten Vorwürfe wirksam zurückzuweisen. Es gibt auch ebenso viele Konzeptionen, die sich offensichtlich auf die Argumentation aus den *Gedanken* beziehen, um verschiedenerlei Probleme auf dem Gebiet der Entscheidung über bioethische, ökologische, medizinische und psychotherapeutische Fragen zu lösen.

Redakcja
Barbara Konopka

Projektant okładki i stron działowych
Marzena Knichowiecka

Redakcja techniczna
Małgorzata Pleśniar

Korekta
Karina Borecka

Łamanie
Marek Zagniński
Bogusław Chruściński

Copyright © 2016 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336

ISBN 978-83-8012-793-7

(wersja drukowana)

ISBN 978-83-8012-794-4

(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
[e-mail: wydawus@us.edu.pl](mailto:wydawus@us.edu.pl)

Wydanie I. Ark. druk. 18,0. Ark. wyd. 20,0.
Papier offset kl. III, 90 g. Cena 30 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, Spółka Jawna
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek